

FCR YAYIN LTD.

Genel Yayın No. | General Publication Number: 1852

FCR Sertifika No. | Certificate Number: 46550

ISBN: 0000 0004 4657 1968

ROR ID: ror.org/00zznvq98

Alt Marka | Imprint: Fecr

Yayın No | Publication Number: 1097

Kitap Adı : İlkler

Alt Başlık : Nebevî Adımlar, Başlangıç Noktaları

Book Title : Firsts

Subtitle : Prophetic Steps, Starting Points

ISBN : 978-625-8724-52-3

DOI : doi.org/10.70458/fcr.9786258724523

Yazar | Author: Ömer Durgun | orcid.org/0009-0001-1498-7833

Editör | Editor: Hakan Temir | orcid.org/0000-0002-4142-6310

Kurum | Institution: Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi

ROR ID: ror.org/01rpe9k96

Yayın Türü: Kitap | Publication Type: Book - Monograph

Yayın Dili: Türkçe | Language: Turkish

Ebat | Dimensions: 13,5 x 21 cm

Baskı Sayısı | Edition: 1

Sayfa Sayısı | Pages: 149 (xviii + 131)

Yayın Tarihi | Publication Date: Şubat | February 2026

Yayın Yeri | Place of Publication: Ankara, Türkiye

Mizanpaj ve Kapak | Layout and Cover Design: FCR

Baskı ve Cilt | Printing and Binding: NY MATBAACILIK (Sertifika no: 50732)

Konu Kategorisi | Subject Categories

BIC: HRCM - Dini liderler ve dini öğretmenler | Religious leaders & teachers

BISAC: RELO28000 - İslam / Tarih | Religion / Islam / History

THEMA: QRAM9 - İslam: yaşam, deneyim ve uygulama | Islam: life, experience and practice

LC Classification: BP75-190 - Hz. Muhammed (s.a.s.) ve Siyer | Mohammed, the Prophet

DEWEY: 297.63 - Siyer - Hz. Muhammed'in hayatı | Life of the Prophet Muhammad

WoS Category: Din | Religion

WoS Citation Topics Meso: 12.2 - Din ve Teoloji | Religion and Theology

WoS Citation Topics Micro: 12.2.3 - Dini Çalışmalar / İslam Çalışmaları Religious Studies / Islamic Studies

Scopus Subject Areas: 1210 - Din ve Teoloji | Religious Studies

Atf Bilgisi | Cite as: Durgun, Ömer. *İlkler: Nebevî Adımlar, Başlangıç Noktaları*.

Ankara: FCR Yayın Ltd.-Fecr, 2026.

© Tüm hakları saklıdır | All rights reserved: FCR YAYIN LTD.

Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 06050

Altındağ-Ankara/TÜRKİYE • Tel: +90 (312) 310 08 60

www.fcr.com.tr • fcr@fcr.com.tr

İlkler

(Nebevî Adımlar, Başlangıç Noktaları)

Ömer DURGUN

Editör

Doç. Dr. Hakan TEMİR

Ankara 2026

Yazar Hakkında | About the Author

Ömer DURGUN

1995 yılında Bursa'da doğdu. Lisans öğrenimini 2015–2020 yılları arasında Afyon Kocatepe Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi'nde tamamladı. Lisans eğitimi süresince İslam tarihi, siyer ve klasik İslami ilimler alanlarına ilgi duydu. Yüksek lisans eğitimini Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi'nde sürdürerek 2026 yılında mezun oldu. Bu süreçte özellikle siyer ilmi, Evâil literatürü ve erken dönem İslam tarih yazıcılığı üzerine akademik çalışmalar yaptı. Yüksek lisans tezinde, siyer ile Evâil literatürü arasındaki ilişkiyi ele alarak, Hz. Peygamber'in hayatındaki “ilkler”in tarihsel ve metodolojik boyutlarını incelemiştir. Akademik çalışmaları, klasik kaynaklara dayalı analizler ve tematik siyer yaklaşımı çerçevesinde şekillenmektedir. Evâil, siyer ve İslam tarihi alanlarında araştırmalarına devam etmektedir.

Was born in Bursa, Türkiye, in 1995. He completed his undergraduate studies at Afyon Kocatepe University, Faculty of Islamic Studies, between 2015 and 2020. During his undergraduate education, he developed a particular interest in Islamic history, the Prophetic biography (Sîrah), and the classical Islamic sciences. He pursued his master's degree at Tokat Gaziosmanpaşa University, Faculty of Islamic Studies, and graduated in 2026. Throughout his graduate studies, he conducted academic research primarily in the fields of Sîrah studies, Awâ'il literature, and early Islamic historiography. His master's thesis examined the relationship between Sîrah and Awâ'il literature, focusing on the historical and methodological dimensions of the “firsts” in the life of the Prophet Muhammad (peace be upon him). His academic work is grounded in the analysis of classical sources and shaped by a thematic approach to Sîrah. He continues his research in the areas of Islamic history, Sîrah, and Awâ'il studies.

Kitap Hakkında

İlkler

Nebevî Adımlar, Başlangıç Noktaları

Bu çalışma, Hz. Peygamber'in (sas) hayatında meydana gelen "ilk" olayları merkeze alarak siyer literatürüne farklı bir bakış açısı sunmayı amaçlamaktadır. İslam ilim geleneğinde "Evâil" olarak adlandırılan bu ilkler, tarihsel bilgi aktarmanın ötesinde, dini, sosyal ve ahlaki anlamlar taşıyan önemli göstergeler niteliğindedir. Kitapta, Evâil literatürünün oluşum süreci, siyer kaynaklarıyla ilişkisi ve bu literatürün metodolojik değeri ele alınmaktadır. Çalışma, Evâil rivayetlerini yalnızca kronolojik veriler olarak değil; İslam toplumunun inşasında belirleyici olan Nebevî adımların sembolik ve pedagojik yansımaları olarak değerlendirmektedir. Hz. Peygamber'in ilk vahyi alması, ilk tebliğ faaliyetleri, ilk ibadetler ve ilk toplumsal uygulamalar gibi örnekler üzerinden, bu olayların İslam düşüncesindeki derin anlamları analiz edilmektedir. Bu bağlamda eser, klasik kaynaklara dayalı akademik bir çerçeve sunarken, aynı zamanda okuyucunun siyer okumalarına yeni bir kavramsal derinlik kazandırmayı hedeflemektedir. "İlkler", yalnızca geçmişe ait tarihsel anlar değil; günümüz Müslümanı için yol gösterici ilkesel adımlar olarak ele alınmaktadır. Ayrıca tarihsel süreç içerisinde yazılan ilklere dair eserleri ve yazarlarını tanıtmalarıyla geniş bir kültür hazinesini ayrıntılı olarak sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Siyer; Evâil; Nebevî İlkler; Öncülük; Önderlik

About the Book

Firsts

Prophetic Steps, Starting Points

This study aims to offer a different perspective on the *sīrah* literature by focusing on the “first” events that occurred in the life of the Prophet Muhammad (peace be upon him). These “firsts,” referred to in the Islamic scholarly tradition as *Awāʿil*, are not merely vehicles for conveying historical information; rather, they serve as significant indicators carrying religious, social, and moral meanings. The book examines the process through which the *Awāʿil* literature emerged, its relationship with *sīrah* sources, and its methodological value. The study approaches *Awāʿil* narrations not simply as chronological data, but as symbolic and pedagogical reflections of the Prophetic steps that were decisive in the construction of Islamic society. Through examples such as the Prophet’s receipt of the first revelation, his initial preaching activities, the first acts of worship, and the earliest social practices, the profound meanings of these events within Islamic thought are analyzed. In this context, while presenting an academic framework grounded in classical sources, the work also seeks to provide readers with a new level of conceptual depth in their readings of the *sīrah*. The “firsts” are treated not only as historical moments of the past, but as principled, guiding steps for contemporary Muslims. In addition, by introducing the works and authors that have addressed these “firsts” throughout history, the book offers a detailed presentation of a rich cultural heritage.

Keywords: *Sīrah*; *Awāʿil*; Prophetic Firsts; Pioneering; Leadership

ÖN SÖZ

Dünya hayatının misafiri olan insan, başı ve sonu olan bir sürecin aktörüdür. Bu süreçte evâil/ilkler ve evâhir/sonlar her zaman merak konusu olduğundan ilk yaratılan kimdi, ilk hangi organı yaratıldı, ilk ruh nasıl üflendi, ilk yediği şey neydi vb. türden sorular asırlar boyu sorulmuş ve cevapları her zaman ilgi uyandırmıştır. Tersî evâhir için de söz konusudur. Ölüm nasıl bir şeydir, can alan melek nasıl bir varlıktır, insanın canını nasıl alır, kabir nasıl bir yerdir, burada ne ile karşılaşılacak, hesap, mizan ve mahşer nasıl olacak gibi sonu ilgilendiren sorular hep bir merak odağı olmuştur. Yaşantı, tecrübe ve deneyle tarif edilemeyen bu alanlar genelde dinî naslarla izah edilse de dini otoriteler tarafından verilen cevaplar her zaman tatmin edici olmayabilir. Zira beş duyu organıyla idrak ettiği bilgiyle rahatlayan insanoğlu soyut olana karşı biraz daha şüphecidir ve tam idrak edemediği bu tür meselelere merakı daha fazladır. Dolayısıyla dünya hayatındaki sürenin bir kısmını evâil ve evâhiri anlama üzerine ayırarak hakikatin bilgisini edinmeye çalışır. Dünya var oldukça da bu çaba ne ilk ne de son olacaktır.

“İlk” ve “son” merakında ilk, sondan hep bir adım daha önde olmuştur. Zira ilk başlangıçtır ve başlangıç yeni bir sürece atılan adımdır. Evâhir ise bitişdir ve yok oluşu temsil eder. İlk; yenilik, müjde, unutulmaması gereken bir ânın baş adımı ve bereketin habercisidir. Bu sebeple müspet ya da menfi ilkler insanlar tarafından genelde önemsenmiş, ilk insandan modern insana ilkler hep kaydedilmiştir. İdrak şuuruna erişen her birey ilkler listesini oluşturmaya başlayarak

ilk öğretmenim, ilk sınıfım, ilk arkadaşım, ilk seyahatim, ilk iş tecrübem vb. ilklerini sıralar. Bu sırada önemli gördüğü bazılarını yâd etmek için doğum, okula başlama, mezuniyet, tanışma ve evlilik yıl dönümü gibi ilkleri ritüellere dönüştürür. Böylelikle unutulması mümkün olmayan ve tesiri oldukça yüksek olan ilkler grubu oluşur. Bireysel alandaki bu durum sosyoloji için de geçerlidir. Toplumlar kendi ilklerini oluşturmaya önem verir; bu ilkler toplumsal belleğe kazındığında uzun süre canlılığını muhafaza ederek unutulmadan varlığını sürdürür. İlkler listesinde yer alan olaylar bu yüzden önemsendir ve meşru görülürler.

İnsanlar nezdinde ilkler, sıradan hadiselerden farklıdır. Bir şehri ilk kuşatan, fetheden; bir silahı ilk yapan, kullanan ve geliştiren; bir toplumu esaretten kurtaran; bir konuda ilk söz söyleyen; bir problemi ilk çözen ve büyük bir buluşa ilk imza atan oldukça kıymetlidir. Çığır açtığı düşünülen bu kimseler toplum nezdinde unutulmaz ve ilk komutan, ilk mucit, ilk düşünür, ilk uyarıcı şeklindeki ünvanlarla anılırlar. Her toplumun kendi değer yargılarıyla oluşturduğu ilkler listesi halk tarafından meşrulaştırılıp itibar gördüğünden bunlar yeni nesiller için bilgi deposu ve eğitim aracına dönüşür. Çünkü ait olduğu topluluktan birisi daha önceleri bir konuda iyi ve faydalı bir işe imza atmıştır. Bunu bilmek ve devam ettirmek sonraki nesillerin görevidir. Örneğin ilk sünnet olan Hz. İbrahim'di ve sünnet tıbbi açıdan oldukça faydalı görülmektedir, o halde sonraki nesiller onu örnek olarak bunu devam ettirmelidir. Yine misafir ve yolcuya ikram meselesi gündeme geldiğinde Hz. İbrahim'in bu konuda örnek oluşu dile getirilerek onun gibi olmaya veyahut onun sünnetini yaşatmaya davet edilir. Böylelikle yapılması zor bir fiiliyat kolaylıkla

yerleştirilmiş olur. Evâilin insanlar nazarındaki etkisini bilen otorite sahipleri temizlik, çevre, kültür, yaşam tarzı ve davranış bilincini bu ilkler üzerinden kazandırma yolunu sıklıkla kullanmışlardır.

İlkler listesi insan eğitiminde etkili bir yöntem olduğundan Allah Teala insanlığa iman ve kulluk bilincini ilkler üzerinden aşlamak istemiştir. Kur’ân’da zikredilen evâil bildirisine göre O, ilk ve sondur. Zâhir ve Bâtın’dır. O, her şeyi hakıyla bilendir.¹ Sonrasında insanın ilk yaratıcısı² ve onları tekrar kendisine döndürecek mâbuttur.³ Yazılı kâğıt tomarlarının dürülmesi gibi göğü dürüp başlangıçta ilk yaratmayı nasıl yaptıysa, onu yine yapacak olandır.⁴ İnsanlar için kurulan ilk ibadet evi olan Kâbe’yi Mekke’de inşa ettirendir.⁵

Her şeyin ilki olan Allah (cc), kullarına da hayırlı işlerde ilk olmalarını tavsiye etmiştir. Nitekim *“Elinizdeki Tevrat’ı tasdik edici olarak indirdiğimize (Kur’ân’a) iman edin. Onu inkâr edenlerin ilki olmayın.”*⁶ *“O’nun hiçbir ortağı yoktur. İşte ben bununla emrolundum. Ben Müslümanların ilkiyim.”*⁷ *“De ki: ‘Bana, (Allah’a) teslim olanların ilki olmam emredildi ve sakın Allah’a ortak koşanlardan olma (denildi).”*⁸ *“Bana, Müslümanların ilki olmam da emredildi.”*⁹ gibi âyetler de ilk olmanın öneminden bahsedilmiştir. İslâm’ı ilk kabul eden muhâcirler ve ensarın ilkleri ile onlara uyanlardan razı olunduğundan bahsedilmiş

¹ Hadîd 57/3.

² Kehf 18/48; Yâsîn 36/79.

³ En’am 6/94.

⁴ Enbiyâ 21/104.

⁵ Âl-i İmrân 3/96.

⁶ Bakara 2/41.

⁷ En’am 6/163

⁸ En’am, 6/14.

⁹ Zümer 39/12

ve onlara içinden ırmaklar akan ve içinde ebedî olarak yaşayacakları cennetler vaat edilmiştir.¹⁰ Tersini yapanlar yani yeminlerini bozan, peygamberi vatanından çıkarmaya kalkışan ve üstelik size taarruzu ilk defa kendileri başlatanlarla da savaş önerilmiştir.¹¹

Kur'ân-ı Kerîm'in davet, bildiri, ders ve öğretim metotlarından biri haline dönüşen evâil, Hz. Peygamber'in (sas) hayatında da yer edinmiştir. Örnek bir kul ve son elçi olmasından dolayı birçok konuda yapılması gereken şeyleri ilk yapan, hayrı başlatan, şerri def eden kişi bizzat kendisi olmuş ve evâil rivayetlerini birer birer yaşayarak oluşturmuştur. Dolayısıyla İslâm kültüründe ilkleri başlatan Hz. Peygamber'dir. İslâmî ilimlerdeki evâil ilminin temelini atan ve bu konuda öncülük yapan ilk kişidir. Kendisi gibi bir düşünce ve davranış geliştirmede ve hayırda öncü olmada fedakârlıklarıyla bilinen ashâbı da ilkler konusunda bir hayli emek sahibidir. Hz. Peygamber ve ashâbının başlattığı bu çığır daha sonra siyer ve hadis âlimleri tarafından geliştirilerek geniş bir evâil edebiyatına dönüştürülmüştür. Ancak en başından da ifade etmek gerekirse İslâm'daki evâil kültürü Müslümanların keşfettiği ve onlara has bir durum olmayıp bunun daha öncesi vardır. İnsan hayatını kuşatan ilkler, sosyal, siyasî, dinî ve kültürel hayata nüksettiğinde tarih yazımının da konusu haline gelmiştir. Nitekim "İlkler" türündeki haberler tarihin ana konularından ve alt başlıklarından birisi olmuştur. Tarafgir bir tutumla bazı soyları ön plana çıkarmak isteyen Roma tarihçileri, ilkleri sıralayarak bu ailelere meşruiyet kazandırmak istemişlerdir.

¹⁰ Tevbe 9/100.

¹¹ Tevbe 9/13.

Fakat burada sorgulanması gereken şey Müslümanlar evâil konusunda özgün müdür? Evâil literatürünü oluştururken diğer milletlerden etkilenmiş midir yoksa kendileri dışarıdan bir müdahale olmadan mı bu işi keşfetmişlerdir? Evâil haberleri toplanırken amaçlanan hedef nedir? Evâil rivayetlerinin siyer ilmiyle ilişkisi ne boyuttadır? Bu soruların cevapları çalışmada ele alınacaktır.

Siyer bağlamı ihmal edilmeden evâil edebiyatının oluşum ve gelişimini inceleyen bu kitap bir giriş, iki bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Girişte araştırmanın konusu, amacı, önemi, kaynakları ve konuya başlangıç sadedinde diğer milletlerdeki evâil kültüründen bahsedildi. Birinci bölümde evâil-siyer ilişkisi incelenerek ilk Müslüman müelliflerin evâil bilgileri, toplanılan malzemenin kapsamı, rivayetlerin toplanma amaçları ve muhtevası üzerinde duruldu. İkinci bölümde evâil literatürünün oluşumu, gelişimi, ilk beş asırda yazılan evâil kitapları ve evâilin siyere etkisi araştırıldı. Sonuç bölümünde ise araştırma nihayetinde elde edilen bulgu, tespit, değerlendirme ve temenniler belirtildi.

Nice emek ve büyük zorluklar neticesinde oluşturulan esere katkıları bulunan danışman hocam Doç. Dr. Hakan Temir'e, kitaba katkı sağlayan Doç. Dr. Ömer Faruk Akpınar ve Doç. Dr. İsmail Metin'e teşekkür ederim. Beş evladından birisini zekât olarak görüp ilme teşvik eden değerli babam Ayhan Durgun'a ve şefkatiyle bizleri kuşatan anneme minnettarım. Bu süreçte yardımlarını esirgemeyen eşime, bizlere neşe ve huzur katarak motivasyonumuzu sağlayan kızlarıma da hayırlı ömürler dilerim.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	vii
TABLolar LİSTESİ	xv
KISALTMALAR	xvii
GİRİŞ	1
1. Araştırmanın Konusu	1
2. Amaç ve Önem	2
3. Yöntem ve Metod	3
4. Kaynaklar	5
5. Evâil'in Tanımı	12
6. İslâm Öncesi Diğer Milletlerdeki Evâil Kültürü	14
BİRİNCİ BÖLÜM	
EVÂİL-SİYER İLİŞKİSİ	19
1.1. İlk Siyer Müelliflerinin Evâil'e Olan İlgileri	20
1.2. Siyer'deki Evâil'in Özgünlüğü	24
1.3. Siyer'e Dâhil Edilen Evâil Rivayetlerinin Kapsamı	27
1.4. Evâil Rivayetlerinin Toplanma Amaçları	29
1.4.1. Geçmişin Bilgisini Taşıma	29
1.4.2. Nebinin Soyunun Kutsiyetini Ortaya Çıkarma	31
1.4.3. Kâbe Üzerinden Fazilet Arayışı	35
1.4.4. Peygamber ve Ashâbının Otoritesini Kabul Ettirme	37
1.4.5. İslâm'da Öncüleri Bilmeye Duyulan Merakı Giderme	41
1.4.6. Mefahir/Övünmek	44
1.4.7. Zemmetmek/Yermek	48
1.4.8. Sonraki Nesillere Haber Verme	50
1.4.9. Örneklik Tablosu Oluşturma	54
1.4.10. Delâil Örnekleri Sunma	57
1.4.11. İbadet ve Alışkanlıkları Yerleştirme	59
1.4.12. İbadet ve İtikadı Sağlamaştırma	61

1.4.13. Şer'î Uygulamaların Başlangıçlarını Belirtmek	61
1.4.14. Dini Otoriteyi Kazandırma	63
1.4.15. Önemli Hadiselerin Başlangıcını Bildirme	65
1.4.16. Cihad/Mücadele Azmini Geliştirme	65
1.5. Evâil Rivayetlerinin Siyer'e Etki ve Katkısı	74
İKİNCİ BÖLÜM	
EVÂİL LİTERATÜRÜNÜN OLUŞUMU ve SİYER'İN ETKİSİ	79
2.1. Evâil Edebiyatı'nın Oluşumu	80
2.2. İlk Dört Asırda Telif Edilen Evâil Eserleri ve Mahiyetleri	82
2.3. Siyer Rivayetlerinin Evâil'e Etkisi	101
2.4. Evâil'in Literatürdeki Yeri	108
2.5. Evâil'in İslâm Toplumuna Katkıları	111
SONUÇ	115
KAYNAKÇA	119
DİZİN	129

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1: İlk Siyer ve Megâzî Eserlerindeki Evâil Rivayet Sayısını Gösterir Tablo	24
Tablo 2.1: Erken Dönem Evâil Rivayetlerini İçeren Eserler	102
Tablo 2.2: Siyer Eserlerindeki Rivayetlerin Evâil Kaynaklarına Etkisini Gösteren	106

KISALTMALAR

b.	: Bin, İbn
bt.	: Binti
bkz.	: Bakınız
bsk.	: Baskı
CC.	: Celle Celalühu
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren veya tercüme eden
TDVİA.	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
Ed.	: Editör
H.z.	: Hazreti
h.	: Hicrî
İsam	: İslâmî İlimler Araştırma Merkezi
m.	: Miladî
nşr.	: Neşreden
ö.	: Ölüm tarihi
ra.	: Radıyallâhu anh/anhâ
Sad.	: Sadeleştiren
sas.	: Sallallahu aleyhi ve sellem
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
Thk.	: Tahkik eden
ts.	: Tarihsiz
vd.	: Ve diğer(ler)i
Yay.	: Yayınları
yy.	: Yayınevi yok

